

JOLANTA PACIAN

Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZAWODOWA PIEŁĘGNIAREK I POŁOŻNYCH A FARMACEUTÓW. UWAGI 'DE LEGE LATA' I 'DE LEGE FERENDA'

Odpowiedzialność zawodowa dotyczy naruszenia zasad etyki i deontologii zawodowej. Włodzimierz Galewicz twierdzi, że przedstawiciele konkretnej grupy zawodowej, zanim staną się członkami konkretnego zawodu, w pierwszej kolejności przyswajają przepisy prawne związane z wykonywanym zawodem, w drugiej natomiast reguły i ideały moralne, zaś w trzeciej normy moralne zawarte w kodeksach etyki zawodowej¹. Zatem tzw. miękkie prawo w tym znaczeniu jest niewątpliwie aktem normatywnym *sensu largo*, z uwagi przede wszystkim na zakres obowiązywania i powszechny charakter.

W doktrynie występuje spór o charakter odpowiedzialności zawodowej. Jan Jończyk stoi na stanowisku, że jest to odrębny od odpowiedzialności dyscyplinarnej tryb postępowania², zaś Andrzej Wasilewski wskazuje, że w obrębie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawiera się odpowiedzialność zawodowa³. Odrębną tezę formułuje jeszcze Zbigniew Leoński. Według niego odpowiedzialność dyscyplinarna i odpowiedzialność zawodowa to dwa tożsame terminy. Odpowiedzialność zawodowa i dyscyplinarna nieodzownie wiążą się z obowiązkową przynależnością

---

¹ W. GALEWICZ, *Spór o pozycję etyk zawodowych*, Kraków 2010, s. 36 i 37.

² J. JOŃCZYK, *Prawo pracy*, Warszawa 1995, s. 84.

³ A. WASILEWSKI, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, «Przegląd Sądowy» 9/2001, s. 15.

do samorządu zawodowego⁴. Tę tezę należy uznać za najbardziej przekonującą z uwagi przede wszystkim na istotne podobieństwo tych dwóch trybów odpowiedzialności i ich synonimiczny charakter.

Z obowiązku przynależności do samorządu zawodowego należy wywieść także ograniczony zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz tym samym zamkniętą sferę stosunków administracyjnoprawnych pomiędzy obwinionym, a organami samorządu zawodowego. Należy podkreślić w odniesieniu do ograniczenia podmiotowego, że odpowiedzialności zawodowej podlegają wyłącznie osoby wykonujące określony zawód, to znaczy przynależące do korporacji zawodowej⁵. Zaś odwołując się do kryterium przedmiotowego, trzeba zauważyć, że pielęgniarki i położne oraz farmaceuci zostaną pociągnięci do odpowiedzialności zawodowej nawet wówczas, gdy prawo karne nie będzie penalizowało takich działań czy zaniechań. Będą one natomiast sankcjonowane przez prawo administracyjne, czyli przepisy ustaw związanych z wykonywanym zawodem. Kryterium przedmiotowe ewidentnie odróżnia postępowanie w kwestii odpowiedzialności zawodowej od postępowania karnego, wskazując równocześnie na jego administracyjnoprawny charakter.

Mając powyższe na względzie, należy stwierdzić, że te wszystkie argumenty przesądzają o administracyjnej stronie zarówno odpowiedzialności zawodowej i tym samym dyscyplinarnej, jak i o fakcie umiejscowienia tych trybów odpowiedzialności w obszarze prawa administracyjnego.

Postępowanie dotyczące odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych reguluje ustawa z 1 lipca 2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych⁶. Postępowanie to składa się z czterech zasadniczych etapów⁷: 1) czynności sprawdzające; 2) postępowanie wyjaśniające;

---

⁴ Z. LEOŃSKI, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Warszawa 1959, s. 151.

⁵ W. KOZIELEWICZ, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2016, s. 13 i n.

⁶ Ustawa z 1 lipca 2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz. U. Nr 174, poz. 1038 ze zm.), dalej: u. sam. p.p.

⁷ M. PĄSZKOWSKA, *Zarządzanie podmiotami leczniczymi. Aspekty prawne*, Rzeszów 2014, s. 78.

3) postępowanie przed sądem pielęgniarek i położnych; 4) postępowanie wykonawcze.

Rzecznik odpowiedzialności zawodowej pełni funkcję oskarżyciela w postępowaniu w sprawie odpowiedzialności zawodowej. Zgodnie z art. 35 u. sam. p.p. okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej jest organem działającym w ramach okręgowej izby i do jego zadań należy prowadzenie postępowania wyjaśniającego oraz pełnienie funkcji oskarżyciela. *A contrario* Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej, według art. 26 u. sam. p.p., funkcję oskarżyciela pełni przed Naczelny Sąd Pielęgniarek i Położnych. Ponadto bierze udział w prowadzeniu spraw w zakresie rozpatrywania odwołań od orzeczeń wydawanych przez Naczelny Sąd i sprawuje nadzór nad działalnością okręgowych rzeczników, a nadto rozpatruje skargi na przewlekłość ich postępowania i zażalenia. Co więcej, zgodnie z zasadą *in dubio pro competentia* do kompetencji Naczelnego Rzecznika odpowiedzialności zawodowej należy rozstrzyganie budzących wątpliwości kwestii jego uprawnień w stosunku do rzeczników okręgowych.

Funkcja rzecznika zbliżona jest do funkcji ścigania występującej w prawie karnym. Jak słusznie zauważa Marian Cieślak, zadaniem rzecznika jest zachowanie obiektywności w toczącym się postępowaniu i dążenie do wykrycia prawdy. Niewątpliwie stanowi to dla niego nieprzekraczalną granicę funkcji oskarżyciela i uzasadnia w pewnych przypadkach przejście funkcji obrony⁸.

Należy podkreślić, że kompetencje Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej zostały także dookreślone w § 5 regulaminu Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej⁹.

Należy zauważyć, że w sprawach odpowiedzialności zawodowej Naczelnego Rzecznika i jego zastępców postępowanie prowadzi okręgowy rzecznik wyznaczony przez Naczelny Sąd. Natomiast w sprawach odpowiedzialności zawodowej członków okręgowej rady i okręgowej komisji

---

⁸ M. CIEŚLAK, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*³, Warszawa 1984, s. 472-473.

⁹ Załącznik nr 1 do uchwały nr 13 VI Krajowego Zjazdu Pielęgniarek i Położnych z 7 grudnia 2011 r. w sprawie regulaminów organów Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych, <https://www.nipip.pl>, dostęp 5 kwietnia 2017 r.

rewizyjnej postępowanie prowadzi okręgowy rzecznik wyznaczony przez Naczelnego Rzecznika.

Takie rozwiązanie prawne należy ocenić jak najbardziej pozytywnie, z uwagi na mogący wystąpić konflikt interesów bądź niebezpieczeństwo stronniczej oceny materiału dowodowego. Przekazanie uprawnień w zakresie prowadzenia postępowania w kwestii odpowiedzialności zawodowej organowi niższego szczebla, ale pod nadzorem i na polecenie organu wyższego szczebla, skutkuje w praktyce niewątpliwie większą przejrzystością i rzetelnością w jego prowadzeniu. Pewnym niebezpieczeństwem jest jednak brak ciągłej kontroli takiego organu nad toczącym się postępowaniem, aż do chwili jego zakończenia. Zadania okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej zostały nadto określone w załączniku nr 1 do uchwały nr 18 VI Krajowego Zjazdu Pielęgniarek i Położnych z 7 grudnia 2011 r. w sprawie ramowych regulaminów organów okręgowych izb pielęgniarek i położnych¹⁰.

Celem czynności sprawdzających jest wstępne zbadanie okoliczności koniecznych do ustalenia, czy istnieją podstawy wszczęcia postępowania wyjaśniającego. Wątpliwości wzbudza fakt, czy czynności sprawdzające należy zaliczyć do czynności procesowych. Należy zauważyć, powtarzając za Januszem Tyłmanem¹¹, że na gruncie postępowania karnego również przyjęcie takiego argumentu jest nieuzasadnione. Odnosząc to do postępowania w kwestii odpowiedzialności zawodowej, należy zgodzić się z tym stanowiskiem z uwagi na odrębny charakter czynności sprawdzających.

Naczelnny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej i okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej po potwierdzeniu wiarygodności informacji o przewinieniu z zakresu odpowiedzialności zawodowej niezwłocznie wydają odpowiednie postanowienia o wszczęciu postępowania wyjaśniającego. Postępowanie wyjaśniające do czasu przedstawienia zarzutów jest prowadzone „w sprawie”. Natomiast dopiero po

---

¹⁰ Załącznik nr 1 do uchwały nr 18 VI Krajowego Zjazdu Pielęgniarek i Położnych z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie ramowych regulaminów organów okręgowych izb pielęgniarek i położnych, <https://www.nipop.pl>, dostęp 5 kwietnia 2017 r.

¹¹ J. TYLMAN, *Instytucja czynności sprawdzających w procesie karnym*, Łódź 1984, s. 23 i n.

przedstawieniu zarzutów postępowanie wyjaśniające jest prowadzone przeciwko pielęgniarce albo położnej wskazanej w tym postanowieniu.

Postępowanie wyjaśniające ma natomiast na celu ustalenie, czy został popełniony czyn stanowiący przewinienie zawodowe oraz ustalenie osoby będącej sprawcą danego przewinienia zawodowego i zebranie całego materiału dowodowego.

Artykuł 53 ust. 1 u. sam. p.p. głosi, że postępowanie wyjaśniające winno zakończyć się w ciągu sześciu miesięcy, licząc od daty zawiadomienia o popełnieniu przewinienia zawodowego. Zaś art. 53 ust. 2 u. sam. p.p. przewiduje w sytuacji szczególnej wydłużenie czasu trwania tego postępowania jeszcze o kolejne sześć miesięcy, gdy Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej uzna to za niezbędne. Jednak w sytuacji gdy całe postępowanie nie zostanie ukończony w okresie roku, akta sprawy są przekazywane Naczelnemu Sądowi Pielęgniarek i Położnych, który z kolei może jeszcze wydłużyć czas trwania tego postępowania na kolejny czas oznaczony.

Wydaje się zasadne postulowanie *de lege ferenda* o doprecyzowanie maksymalnego czasu trwania postępowania wyjaśniającego, zważywszy przede wszystkim na prawa pokrzywdzonego, w zakresie ustalenia sprawcy przewinienia zawodowego. Możliwość przeciągania czasu trwania postępowania wyjaśniającego z pewnością nie sprzyja ochronie interesu pokrzywdzonego, a tym bardziej szybkemu ustaleniu osoby odpowiedzialnej.

Przyznanie szerokich uprawnień Naczelnemu Rzecznikowi Odpowiedzialności Zawodowej wydaje się daleko wykraczać poza ramy prowadzonego postępowania wyjaśniającego. Bardziej wskazane niewątpliwie byłoby ograniczenie roli Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej wyłącznie do nadzoru, a w przypadku wykrycia nieprawidłowości, przejęcie inicjatywy nad takim postępowaniem. Takie uregulowanie mogłoby przyczynić się do skrócenia czasu trwania tego etapu postępowania w zakresie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych.

Zatem Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej, jeżeli ustali, że występują przesłanki wskazujące na popełnienie przewinienia zawodowego, na etapie postępowania wyjaśniającego musi ustalić wszystkie

okoliczności popełnienia przewinienia oraz zabezpieczyć dowody. Winny zostać wyjaśnione te okoliczności, dzięki którym będzie możliwe dokonanie oceny przewinienia i sprawcy, czyli przede wszystkim okoliczności dotyczące czasu, miejsca i sposobu popełnienia danego czynu¹². Co więcej, jak słusznie zauważa Eleonora Zielińska „[...] do wszczęcia postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej wymagane jest posiadanie wiarygodnych informacji obiektywnie świadczących o popełnieniu przewinienia zawodowego. Zatem [...] nie będzie wystarczająca informacja o śmierci konkretnej osoby w szpitalu, w niewyjaśnionych okolicznościach, lecz tylko taka, która wskazywałaby wyraźnie na to, że jej przyczyną było bezprawne lub nieetyczne zachowanie się lekarza, aczkolwiek w tej fazie postępowania jego tożsamość nie musi być znana”¹³.

Charakterystyczne jest również to, że na etapie postępowania wyjaśniającego możliwe jest przesłuchanie także pielęgniarki jako świadka *ad rem*, a nie *ad personam*. Przyjęcie drugiego rozwiązania, na co zwraca uwagę E. Zielińska, mogłoby ograniczyć prawo takiej osoby do obrony¹⁴. Oczywiście z taką tezą należy się zgodzić, z uwagi chociażby na fakt, że zeznania świadka mogą mieć kluczowe znaczenie dla toczącego się postępowania, a już wyjaśnienia obwinionego definitywnie określają jego status w charakterze strony.

Postępowanie wyjaśniające kończy się albo przez wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania, albo skierowanie do sądu wniosku o ukaranie, albo może być umorzone w całości lub w części. Drugim etapem postępowania wyjaśniającego jest niewątpliwie zawiadomienie obwinionego i jego obrońców o terminie końcowego zaznajomienia się z materiałami postępowania. Na to zawiadomienie nie przysługuje zażalenie, z uwagi na fakt, że nie jest ono postanowieniem.

---

¹² R. STEFAŃSKI, *Komentarz do ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 97.89.555) w zakresie przepisów o postępowaniu przygotowawczym, komentarz do art. 297, VI, «Lex» 2003/el.*

¹³ E. ZIELIŃSKA, *Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek od odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2001, s. 253.

¹⁴ *Ibidem*, s. 258.

Stronami postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych są: pokrzywdzony, pielęgniarka lub położna, których dotyczy postępowanie, obwiniony. W postępowaniu przed sądem pielęgniarek i położnych stroną jest również rzecznik odpowiedzialności zawodowej. Należy zauważyć, że w ustawie o samorządzie pielęgniarek i położnych nie został określony status pielęgniarki i położnej przed postawieniem im zarzutów. Ich prawa i obowiązki wzbudzają wiele wątpliwości. Niewątpliwie zgodnie z art. 39 ust. 1 u. sam. p.p. są one stroną postępowania, co więcej, mogą składać wnioski dowodowe, mają prawo także złożyć zażalenie na postanowienie rzecznika odpowiedzialności zawodowej o umorzeniu postępowania i przejrzeć akta. Nie mogą jednak korzystać z pomocy obrońcy i nie mają możliwości składania wyjaśnień bądź odmowy ich składania. Co więcej, takie pielęgniarki lub położne, których dotyczy postępowanie, nie powinny być przesłuchiwane w charakterze świadków, z uwagi na to, że z chwilą postawienia zarzutu ich zeznania nie będą dowodem w sprawie.

Wiele kontrowersji budzi jednak możliwość zatajenia dowodów niewinności innych pielęgniarek lub położnych na podstawie prawa do milczenia. Takie przypadki mogą niewątpliwie występować w praktyce. Należałoby zatem postulować *de lege ferenda* wprowadzenie sankcji na gruncie ustawy o samorządzie pielęgniarek i położnych za nieujawnienie dowodów i okoliczności przemawiających za niewinnością innych współobwinionych. Takie unormowanie prawne niewątpliwie z korzyścią dla przebiegu całego postępowania przed sądem pielęgniarek i położnych służyłoby jego rzetelności i szybkiemu ustaleniu sprawcy danego przewinienia zawodowego. Podobny skutek prawny powoduje również stanowisko obowiązujące w postępowaniu karnym, zakazujące oskarżonemu fałszywego oskarżenia innych osób, co skutkuje odpowiedzialnością karną¹⁵.

Ponadto należy podkreślić, że obwiniony nie ma obowiązku ani dowodzenia swej niewinności, ani dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Tak więc może w trakcie prowadzonego postępowania przyjąć postawę bierną, która nie może z kolei wpłynąć na jego niekorzyść.

---

¹⁵ K. MARSZAŁ, *Proces karny*, Katowice 1995, s. 231.

Ponieważ sąd pielęgniarek i położnych w zakresie orzekania zawsze musi opierać się na dowodach, ocenianych zgodnie z zasadami prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Niewątpliwie przyznanie się do winy¹⁶ obwinionego czy też jego krytyczna postawa w trakcie postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej zawsze są okolicznościami łagodzącymi¹⁷.

Zgodnie z art. 60 u. sam. p.p. sąd pielęgniarek i położnych może orzec następujące kary: 1) upomnienie; 2) nagane; 3) karę pieniężną; 4) zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w podmiotach leczniczych na okres od roku do pięciu lat; 5) zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu na okres od roku do pięciu lat; 6) ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat; 7) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od roku do pięciu lat; 8) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

Novum stanowi kara pieniężna, która może być orzeczona jako kara samoistna albo dodatkowa. Należy podkreślić, że kara pieniężna zawsze jest zasądzana na cel społeczny związany z ochroną zdrowia. Ukarana pielęgniarka albo położna musi uiścić karę pieniężną w wysokości od 1000 do 10 000 zł na wskazany rachunek bankowy podmiotu, na rzecz którego karę tę orzeczono.

Charakterystyczne jest, że zastosowanie kary upomnienia lub nagany polega na wykonaniu swobodnym organów samorządowych. Niemniej celem nadrzędnym tych kar jest przede wszystkim napiętnowanie niewłaściwego działania albo zaniechania. Niejednokrotnie wykonywanie tych kar może polegać na dołączeniu odpisu prawomocnego orzeczenia do akt osobowych ukaranego. Wtedy natomiast nie zachodzi już konieczność dodatkowego wytknięcia niewłaściwości tego postępowania. Jak zauważa Radosław Giętkowski „[...] wydaje się, że takie rozwiązanie powinno być jednolicie przyjęte w odniesieniu do członków wszystkich samorządów zawodowych. W ramach uzupełnienia trzeba dodać, że ustawy dotyczące radców prawnych, rzeczników

---

¹⁶ Wyrok SA w Krakowie z 25 kwietnia 2001 r., II AKA 674/01, «KZS» 6/2001, poz. 25.

¹⁷ Por. częściowo krytyczną głosę J. GURGUŁA, «Prokuratura i Prawo» 1/2003, s. 119 i n.

patentowych i psychologów nie przewidują zwykłej nagany, a tylko naganę kwalifikowaną¹⁸. Zatem należałoby postulować *de lege ferenda* ujednoczenie sposobów wykonywania tych kar, bowiem ich skutki powinny mieć jednakowy wymiar, niezależnie od przynależności ukaranych do poszczególnych samorządów zawodowych. Dolegliwość związana z wymierzeniem tych kar, powinna być jednakowa dla wszystkich przedstawicieli korporacji zawodowych, tak aby cel prewencyjny został zrealizowany.

Wymierzenie kary zawieszenia prawa wykonywania zawodu nie skutkuje skreśleniem pielęgniarki lub położnej z prowadzonej przez samorząd zawodowy listy osób uprawnionych do wykonywania zawodu. Wykonanie kary polega na złożeniu przez pielęgniarkę dokumentu prawa wykonywania zawodu. Przewodniczący sądu, który orzekł tę karę, podaje datę początkową niezbędną do obliczenia okresu wykonania kary. Po upływie okresu zakończenia kary ukarane wcześniej pielęgniarki lub położne mogą wrócić do zawodu, bez obowiązku dokonywania dalszych formalności.

Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu wiąże się ze skreśleniem z listy osób uprawnionych do wykonywania zawodu oraz pozbawieniem tego prawa. Jednak w odniesieniu do pielęgniarek lub położnych nie oznacza definitywnego zakazu wykonywania zawodu. Osoba ukarana może ubiegać się o ponowny wpis na listę osób uprawnionych do wykonywania zawodu dopiero po upływie okresu zatarcia kary, czyli uznania jej za niebyłą. Orzeczenie kary pozbawienia wykonywania zawodu skutkuje możliwością powrotu do zawodu dopiero po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Zatem po upływie tego okresu pielęgniarka albo położna mogą ubiegać się o uzyskanie tego prawa. Nadto również w związku ze zrzeczeniem się przez pielęgniarkę lub położną prawa wykonywania zawodu, dochodzi do pozbawienia prawa wykonywania zawodu lub ograniczonego prawa wykonywania zawodu.

---

¹⁸ R. GIĘTKOWSKI, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, «Lex» 2017/el.

Obowiązująca na gruncie wcześniejszych przepisów procedura dotycząca tych praw została przez Trybunał Konstytucyjny uznana za dalece niesprawiedliwą dla pielęgniarek i położnych. Otóż w wyroku TK z 18 października 2010 r. Trybunał orzekł, iż „Niezgodne z Konstytucją RP są przepisy stanowiące, że skreślenie z listy osób uprawnionych do wykonywania określonego zawodu, będące skutkiem orzeczenia kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu, pozbawia prawa ubiegania się o ponowny wpis. Przepisy te ingerują w gwarantowane przez art. 65 ust. 1 Konstytucji wolność wyboru i wolność wykonywania zawodu, w sposób naruszający zasadę proporcjonalności wynikającą z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Tak drastyczne ograniczenie konstytucyjnej wolności jak dożywotnie zamknięcie drogi powrotu do zawodu nie jest konieczne w demokratycznym państwie prawnym [...]”¹⁹.

Z kolei postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej farmaceutów regulowane jest przez ustawę z 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich²⁰. Zgodnie z obowiązującymi unormowaniami prawnymi rzecznik odpowiedzialności zawodowej, aby wszcząć postępowanie wyjaśniające, musi pozyskać wiarygodną informację chociażby o bezprawnym lub nieetycznym zachowaniu farmaceuty, wskutek którego doszło do spowodowania śmierci pacjenta. Bez względu na to, czy tożsamość sprawcy tego czynu jest znana, czy też jeszcze nieustalona.

To właśnie rzecznik odpowiedzialności zawodowej pełni funkcję nadzorczą i kierującą etapem takiego postępowania wyjaśniającego, ale i również w zakresie formułowania wniosku o ukaranie. Dlatego też niezwykle istotna jest wnikliwa i rzetelna ocena materiału dowodowego oraz przesłanek uzasadniających bądź negujących wszczęcie postępowania wyjaśniającego. To przede wszystkim od oceny materiału dowodowego uzależnione jest to, czy dojdzie do dalszych etapów postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej oraz czy obwiniony i pokrzywdzony wystąpią w roli stron.

---

¹⁹ Wyrok TK z 18 października 2010 r., K 1/09, «OTK-A» 8/2010, poz. 76.

²⁰ Ustawa z 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 1496), dalej: u.i.a.

Zarówno rzecznik odpowiedzialności zawodowej, jak i sąd aptekarski obowiązani są badać i uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść farmaceuty, którego dotyczy postępowanie. Jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia postępowania lub zebrane w jego toku zawierają dostateczne podstawy do przedstawienia zarzutów farmaceucie, rzecznik odpowiedzialności zawodowej sporządza postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza je niezwłocznie farmaceucie i przesłuchuje go na okoliczność tych zarzutów.

Wydaje się, że zasadne *de lege ferenda* byłoby wprowadzenie obowiązku przesłuchania tych osób, zważywszy na postawiony przez ustawodawcę cel, który zobowiązany jest osiągnąć rzecznik odpowiedzialności zawodowej, a mianowicie szczegółowe wyjaśnienie sprawy. Trudno bowiem przeprowadzić skrupulatne wyjaśnienia, bez wykorzystania wszystkich możliwości, jakie przewidują przepisy prawne. *A contrario* nieosiągalny jest założony cel, jeżeli zabraknie instrumentów prawnych służących jego realizacji. Rzecznik odpowiedzialności zawodowej w toku postępowania wyjaśniającego może zwrócić się o przeprowadzenie czynności w ramach postępowania do innych rzeczników odpowiedzialności zawodowej.

Za obwinionego uważa się farmaceutę, wobec którego w toku postępowania wyjaśniającego rzecznik odpowiedzialności zawodowej wydał postanowienie o przedstawieniu zarzutów lub przeciwko któremu skierował do sądu aptekarskiego wnioski o ukaranie. W związku z nowelizacją ustawy o izbach aptekarskich zmieniły się zasady wniesienia kasacji. Otóż zgodnie z nowymi uregulowaniami prawnymi orzeczenia wydane przez Naczelny Sąd Aptekarski w drugiej instancji, kończące postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej, są prawomocne z chwilą ogłoszenia. Natomiast orzeczenie Naczelnego Sądu Aptekarskiego doręcza się uprawnionym podmiotom, w terminie dwóch miesięcy od dnia jego ogłoszenia. Od prawomocnego orzeczenia wydanego przez Naczelny Sąd Aptekarski w drugiej instancji, kończącego postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej, podmiotom uprawnionym przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia.

Zatem jak słusznie zaznacza Karol Kolankiewicz, „[...] podstawa kasacji obecnie stanowić będzie naruszenie przepisów procedury karnej, co oznacza, że kasacja może być wniesiona z powodu tzw. bezwzględnych przyczyn odwoławczych (art. 439 § 1 k.p.k.), innego rażącego naruszenia prawa, jak również z powodu niewspółmierności kary (art. 46c ust. 1 ustawy o izbach aptekarskich)”²¹.

Biorąc pod uwagę postępowanie dotyczące odpowiedzialności zawodowej farmaceutów, pierwszą różnicę w odniesieniu do postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych stanowi możliwość zgłoszenia zdania odrębnego *voctum separatum* przez członka składu orzekającego. Przez to postępowanie korzystnie w tym zakresie zbliża się do postępowania przed sądem powszechnym. Taki członek treści i uzasadnienie tego zdania sporządza na piśmie i w zamkniętej kopercie dołącza do akt sprawy. To zdanie odrębne podawane jest do publicznej wiadomości przy ogłaszaniu orzeczenia, bez podawania jednak nazwiska takiego członka składu orzekającego, który nie wyraził na to zgody.

Następnie tak ogłoszone orzeczenie jest podpisywane przez przewodniczącego i ogłaszane stronom wraz z przytoczeniem jego motywów. Sąd uzasadnia pisemnie takie orzeczenia i postanowienia, na które przysługuje środek odwoławczy w terminie 14 dni od ich ogłoszenia. Sąd aptekarski może orzekać kary: 1) upomnienia; 2) nagany; 3) zawieszenia prawa wykonywania zawodu farmaceuty na okres od trzech miesięcy do trzech lat; 4) pozbawienia prawa wykonywania zawodu farmaceuty.

Drugą różnicę stanowi to, że w katalogu kar, jakie mogą zostać wymierzone farmaceutom, nie ma kary pieniężnej, kary ograniczenia czynności zawodowych oraz kary zakazu pełnienia funkcji kierowniczych. Zatem ten katalog w porównaniu z przedstawicielami innych zawodów medycznych jest bardzo ograniczony, bowiem składa się zaledwie z czterech kar. Zasadne byłoby *de lege ferenda* postulowanie, aby ten katalog został poszerzony, szczególnie o karę zakazu pełnienia funkcji kierowniczych, w przypadku gdy farmaceuta naruszy obowiązujące zasady etyki zawodowej. Trudno wyobrazić sobie, aby taka osoba mogła

---

²¹ K. KOLANKIEWICZ, *Zmiany w postępowaniach z zakresu odpowiedzialności zawodowej zawodów medycznych od 20 lipca 2013 r.*, «Lex ABC» nr 177296/el.

prawidłowo kierować zespołem, a co więcej, dokonywać rzetelnych ocen związanych ze sprawowaniem tej funkcji.

Trzecią różnicą jest to, że w przypadku orzeczenia kary zawieszenia albo pozbawienia prawa wykonywania zawodu wobec farmaceuty, zgodnie z art. 51 ust. 2 u.i.a., stosunek pracy wygasa z mocy prawa. Nie ma więc konieczności ze strony pracodawcy wręczania wypowiedzenia umowy o pracę, ale jedynie świadectwa pracy, na dowód rozwiązania stosunku pracy. W odniesieniu chociażby do pielęgniarek i położnych pracodawca posiada upoważnienie do wypowiedzenia umowy o pracę lub rozwiązania umowy z winy ukaranego. Jest to fakultatywna przesłanka, z której pracodawca może skorzystać, ale wcale nie musi. Tak więc rozwiązanie dotyczące farmaceutów wydaje się bardziej zasadne.

Co więcej, także w razie prawomocnego ukarania karą wymienioną w art. 46 ust. 1 pkt 3 i 4 u.i.a. stosunek pracy farmaceuty wygasa z mocy prawa. Zatem stosunek pracy wygasa *ex lege*. Ochrona farmaceuty na gruncie prawa pracy jest ograniczona, bowiem do wygaśnięcia stosunku pracy nie stosuje się przepisów o powszechnej i szczególnej ochronie stosunku pracy. Obowiązki, jakie obciążają w tym przypadku pracodawcę, polegają na, po pierwsze, deklaratoryjnym stwierdzeniu wygaśnięcia stosunku pracy, po drugie, poinformowaniu ukaranego pracownika, a po trzecie, na wydaniu świadectwa pracy. Przepisy ustawy z 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich przewidują jednak uniewinnienie ukaranego farmaceuty albo umorzenie takiego postępowania w wyniku wniesionej kasacji lub wznowionego postępowania. Brak natomiast w tej ustawie uregulowania, które umożliwiłoby ponowne zatrudnienie farmaceuty, który został uniewinniony lub wówczas gdy postępowanie zostało umorzono. Dlatego też należałoby postulować *de lege ferenda* zmianę obowiązujących przepisów prawnych w tym zakresie, z uwagi przede wszystkim na fakt, że obecnie farmaceuci mogą w takich przypadkach dochodzić jedynie odszkodowania od Okręgowej Izby Aptekarskiej.

W praktyce jednak wygaśnięcie stosunku pracy pociąga za sobą skutki, jakie przepisy prawa wiążą z rozwiązaniem umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu farmaceuty powoduje skreślenie z listy członków okręgowej izby aptekarskiej bez prawa ubiegania się o ponowne uzyskanie

prawa wykonywania zawodu przez okres 10 lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia o karze pozbawienia prawa wykonywania zawodu.

Zatem należy stwierdzić, że ustawodawca w sposób bardziej surowy uregulował podstawy odpowiedzialności zawodowej farmaceutów, wprowadzając obligatoryjne rozwiązanie stosunku pracy. Może to wynikać w części z większej staranności, do której zobligowani są farmaceuci, a w części również z większej przezorności prawodawcy co do konieczności przestrzegania przez farmaceutów zasad rzetelnego wykonywania zawodu, zważywszy przede wszystkim na bezpieczeństwo zdrowotne pacjentów.

Zgodnie z art. 53 § 1 k.k.²² sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

W kontekście powyższego zwraca uwagę art. 178 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom. Zatem sąd przede wszystkim związany jest przepisami ustawy zasadniczej, a dopiero w dalszej kolejności aktami normatywnymi niższej od ustawy randze. Potwierdził to SN w wyroku z 8 listopada 1982 r., w którym orzekł, że sąd pierwszej instancji samodzielnie rozstrzyga kwestię wymiaru kary i nie jest w jakimkolwiek stopniu związany rozstrzygnięciami zawartymi w poprzednich uchylonych wyrokach, z wyjątkiem tych, co do których zachodzi zakaz *reformationis in peius*²³. Co więcej, sąd zawsze zobowiązany jest do przestrzegania ratyfikowanych umów międzynarodowych, orzecznictwa SN i TK, a także musi uwzględniać zasady prawidłowego rozumowania oraz wskazania wiedzy i doświadczenia życiowego²⁴.

Postępowanie dotyczące pozbawienia prawa wykonywania zawodu z powodu niezdolności do wykonywania zawodu aptekarza wszczyna

---

²² Ustawa z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.).

²³ Wyrok SN z 8 listopada 1982 r., I KR 271/82, «OSNKW» 10–11/1983, poz. 84.

²⁴ Wyrok SN z 5 czerwca 2001 r., III KKN 411/99, «KZS» 12/2001, poz. 20.

okręgowa rada aptekarska, na której obszarze aptekarz jest wpisany na listę członków, w przypadku powzięcia uzasadnionej wiadomości, że jest on niezdolny do wykonywania zawodu z zasadnych przyczyn²⁵.

Czwartą różnicą jest to, że według § 30 rozporządzenia Ministra Zdrowia z 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów²⁶, obwiniony ma prawo wyłączyć jednego wskazanego przez siebie członka składu orzekającego bez obligatoryjnego wymogu podawania przyczyny wyłączenia. Przesłanka uzasadniająca wyłączenie wcale nie musi być związana z prawdopodobieństwem braku wystąpienia bezstronności takiej osoby²⁷. Takie rozwiązanie w praktyce niejednokrotnie powoduje dużo rozbieżności. Wyłączona może zostać osoba, której wiedza i doświadczenie są niezastąpione do wydania rozstrzygnięcia, a według subiektywnej opinii obwinionego, mogłaby stanowić zagrożenie dla obiektywnej oceny jego czynu. Tak więc tak daleko idące wyłączenie skutkuje niejednokrotnie trudnościami w prowadzeniu postępowania oraz orzekaniu kary.

Również konkretne okoliczności postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej aptekarza mogą wskazywać na to, że prawo obwinionego do obrony nie zostało ograniczone, chociaż kwalifikacja prawna zarzuczonego przewinienia zawodowego nie była wystarczająco skonkretyzowana²⁸.

Mając powyższe na uwadze, należy podkreślić, że po pierwsze, chociaż zmiany przepisów w zakresie postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej należy uznać za korzystne przede wszystkim dla pokrzywdzonych pacjentów, to jednak w dalszym ciągu duże wątpliwości wzbudzają wciąż nie zawsze jasne i przejrzyste uregulowania prawne. Doprecyzowanie przepisów prawnych w tym zakresie

---

²⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 30 listopada 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania w sprawach dotyczących pozbawiania i zawieszania prawa wykonywania zawodu aptekarza z powodu niezdolności do wykonywania zawodu (Dz. U. Nr 94, poz. 470).

²⁶ Dz. U. Nr 65, poz. 612.

²⁷ M. KOZIK, *Odpowiedzialność prawna pracowników medycznych. Przepisy – Przykłady – Orzecznictwo*, Warszawa 2014, s. 87.

²⁸ Orzeczenie SN z 5 marca 1998 r., III SZ 8/97, «OSNP» 7/1999, poz. 259.

z pewnością byłyby bardzo korzystne zarówno dla pokrzywdzonych, jak i obwinionych.

Po drugie, katalog zachowań skutkujących odpowiedzialnością zawodową zarówno w odniesieniu do farmaceutów, jak i pielęgniarek oraz położnych jest bardzo nieprecyzyjny. To niewątpliwie sprzyja dowolności w interpretacji dokonywanej przez organy dyscyplinarne. Dookreślenie czynów wyczerpujących zakresy przedmiotowe przewinień zawodowych, jak i naruszeń zasad etyki niewątpliwie skutkowałyby zwiększoną starannością w ich kwalifikowaniu.

Po trzecie, obecnie brak jest również elementu zawinienia przy naruszeniu norm prawnych, co w rezultacie poszerza możliwości ponoszenia odpowiedzialności zawodowej. Wprowadzenie elementu zawinienia jako obligatoryjnej przesłanki mogłoby przyczynić się do dokonywania bardziej rzetelnej oceny przez organy orzekające w sprawie odpowiedzialności zawodowej.

Po czwarte, nie ma również żadnych wskazówek dotyczących wymierzania kar, szczególnie brak określonych granic zagrożenia za poszczególne przewinienia. Co więcej, wprowadzenie obowiązku publikacji orzeczeń o ukaraniu w organach prasowych samorządu z pewnością mogłoby przyczynić się do większej staranności w wykonywaniu czynności zawodowych.

Zatem należy podjąć próbę dostosowania odpowiedzialności zawodowej w zawodach medycznych, adekwatnie do jej celów i funkcji. Wydaje się, że niezależnie od przyjętych założeń uregulowania prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej wymagają rzetelnej oceny i zasadnych zmian na gruncie legislacyjnym.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZAWODOWA PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH A FARMACEUTÓW. UWAGI 'DE LEGE LATA I DE LEGE FERENDA'

Streszczenie

Odpowiedzialność zawodowa i dyscyplinarna nieodzownie wiążą się z obowiązkową przynależnością do samorządu zawodowego. Z obowiązku przynależności do samorządu zawodowego należy wywieść

także ograniczony zakres podmiotowy i przedmiotowy oraz tym samym zamkniętą sferę stosunków administracyjnoprawnych pomiędzy obwinionym, a organami samorządu zawodowego. Należy podkreślić w odniesieniu do ograniczenia podmiotowego, że odpowiedzialności zawodowej podlegają wyłącznie osoby wykonujące określony zawód, to znaczy przynależące do korporacji zawodowej. Zaś odwołując się do kryterium przedmiotowego, trzeba zauważyć, że pielęgniarki i położne oraz farmaceuci zostaną pociągnięci do odpowiedzialności zawodowej, nawet wówczas gdy prawo karne nie będzie penalizowało takich działań czy zaniechań. Będą one natomiast sankcjonowane przez prawo administracyjne, czyli przepisy ustaw związanych z wykonywanym zawodem. Kryterium przedmiotowe ewidentnie odróżnia postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej od postępowania karnego, wskazując równocześnie na jego administracyjnoprawny charakter.

THE PROFESSIONAL RESPONSIBILITY OF NURSES, MIDWIVES AND
PHARMACISTS: NOTES ON CURRENT LEGISLATION AND THE NEED FOR
NEW PROVISIONS

Summary

Professional and disciplinary liability are an inherent part of obligatory membership of a professional association. Obligatory membership of a professional self-governing body means that there is a defined scope of members' rights and duties, and hence a defined sphere of relations between the defendant and the given professional self-governing body under Polish administrative law. Only persons practising in a specific profession, that is belonging to a specific professional association, are subject to its professional liability. Nurses, midwives and pharmacists are still professionally liable even if what they have done or failed to do is not subject to penalisation under criminal law. However, they may be penalised under administrative law, that is provisions of the legislation on practice in the particular profession in question. The criterion regarding rights clearly distinguishes between proceedings for professional

liability and the criminal procedure, and at the same time indicates that the character of the former is based on administrative law.

Słowa kluczowe: farmaceuci; pielęgniarki; położne; odpowiedzialność zawodowa.

Keywords: pharmacists; nurses; midwives; professional liability.

Literatura:

- CIEŚLAK M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- GALEWICZ W., *Spór o pozycję etyk zawodowych*, Kraków 2010.
- GIĘTKOWSKI R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, «Lex» 2017/el.
- GURGUŁA J., *Glosa do wyroku SA w Krakowie z 25.04.2001 r., II AKa 674/01, «KZS» 6/2001, poz. 25, «Prokuratura i Prawo» 1/2003.*
- JOŃCZYK J., *Prawo pracy*, Warszawa 1995.
- KOLANKIEWICZ K., *Zmiany w postępowaniach z zakresu odpowiedzialności zawodowej zawodów medycznych od 20 lipca 2013 r.*, «Lex ABC» nr 177296/el.
- KOZIELEWICZ W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2016.
- KOZIK M., *Odpowiedzialność prawna pracowników medycznych. Przepisy – Przykłady – Orzecznictwo*, Warszawa 2014.
- LEOŃSKI Z., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie Polski Ludowej*, Warszawa 1959.
- MARZEAŁ K., *Proces karny*, Katowice 1995.
- PASZKOWSKA M., *Zarządzanie podmiotami leczniczymi. Aspekty prawne*, Rzeszów 2014.
- STEFAŃSKI R., *Komentarz do ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 97.89.555) w zakresie przepisów o postępowaniu przygotowawczym, komentarz do art. 297, VI, «Lex» 2003/el.*
- TYLMAN J., *Instytucja czynności sprawdzających w procesie karnym*, Łódź 1984.
- WASILEWSKI A., *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, «Przegląd Sądowy» 9/2001.
- ZIELIŃSKA E., *Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek od odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2001.